תלמוד בבלי · אחרונים · ר' יוסף ענגיל · גליוני השס · נשים

גליוני השס על נזיר

רבי יוסף ענגיל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גליוני השס על נזיר

רבי יוסף ענגיל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גליוני-השס-על-נזיר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 4
דף ג: 5
דף ד. 5
דף ה: 6
דף ז. 7
דף ח. 7
דף ח: 7
דף יא. 7
דף יב. 8
דף יג. 8
דף יג: 8
דף יד. 9
דף יט. 9
דף כ: 10
דף כא: 10
דף כב: 11
דף כג. 11
דף כג: 12
דף כה. 12
דף כח: 12
דף כט. 12
דף כט: 13
דף לא. 13
דף לא: 13
דף לד: 13
דף לו. 13
דף לו: 14
דף מ. 14
דף מב. 14
דף מב: 14
דף מג: 15
דף מד. 15
דף מה: 15
דף מו. 16
דף מז. 16
דף מז: 16
דף נא: 16
דף נה: 17
דף נו: 17
דף נז. 17
דף נז: 17
דף נח: 18
דף נט. 18
דף סא: 18
דף סב. 18
דף סג. 18
דף סה. 18
דף סה: 19
דף סו. 19

דף ב.

בגליון הש"ס להגרז"ל הביא בשם היד מלאכי דפי' נזיר אינו מרש"י, נ"ב וע' לקמן מ"ה ב' בפירוש ד"ה או שולקן דכ' שאינו מבושל יפה ובהגהות הב"ח שם כ' לפרש דאינו מבושל יפה מחמת שהוא מבושל יותר מדאי וע' בפירש"י בנדרים ריש דף מ"ט עכ"ל וכוונתו דבנדרים מ"ט א' ברש"י ד"ה שלוק כ' מבושל יותר מדאי וא"כ מ"ש כאן שאינו מבושל יפה ע"כ כוונתו שאין יפה וטוב לאכילה או שאין יפה והדר במראהו מפאת בישולו יותר מדאי דהבישול יותר מדאי מקלקל טעמו או מראיתו ואולם לא הי' צריך ז"ל לזה כלל דאחרי דפי' נזיר אינו מרש"י א"כ הא אין כאן קושי' כלל דדעת המפרש לנזיר חולק באמת ארש"י וס"ל דשליקה היא פחות מבישול ומ"ש שאינו מבושל יפה הוא כפשוטו שאינו מבושל כל צרכו ואדרבה מדברי הפי' הנ"ל דדף מ"ה ראי' לזה דפי' נזיר אינו מרש"י וע"ע ראי' לזה מלקמן ל"ו א' בפירוש ד"ה והוינן בה אמאי פסול במקום מגעו דכ' הא אין טומאת אוכלין בפחות מכביצה וזה שלא כדעת רש"י בכל מקום דלקבל טומאה לא בעי כביצה וע' לקמן ס"ה א' תוד"ה מצא פרט למצוי שהביאו בשם הרשב"ם מש"ש בפירוש וכן שם ד"ה אחד הביאו בשם רשב"ם דהלל"מ היא וכן בפי' שם כ' דהכי הוא דגמירי ע"ש וא"כ משמע ג"כ דאין הפי' מרש"י דאל"כ עדיפא ה"ל לתוס' לאתויי זה בשם רש"י ולא הוי שבקי מרש"י ולהביאו בשם הרשב"ם וע"כ דאין הפי' מרש"י רק או מרשב"ם וע"ש בפי' בראש העמוד ד"ה וצריך שהביא פירושו על בבא בתרא ומשמע קצת דהוא הרשב"ם שחיבר פירוש ב"ב וצל"ע בזה בב"ב ק"א ב' ברשב"ם אם דבריו שם משתוים עם הכתוב כאן בפי'] או שהוא מאחד משאר הראשונים וע"ע תוס' לקמן נ"א ב' ד"ה וסכיא נשא דהביאו פירש"י אהך דשלקו במי טבריא דהוא באופן אחר ממה שהוא בפי' המפרש שם עש"ה:

דף ב:

קמ"ל, נ"ב פי' קמ"ל דזה חשוב פיו ולבו שוין ולא בא להוציא מסברת המהו דתימא לומר דלא בעי' פיו ולבו שוין וכמ"ש התוס' וע' דמיונות לזה בשו"ת חות יאיר סי' ס קס"ו:

שם תוד"ה ואמאי כ' מידי דהוי מתענה תענית חלום כו', נ"ב ע' דמיונות לזה בשו"ת חות יאיר סי' רל"ו והיו רשומים אצלי כבר ב"ה מלבד מה שהביא מש"ס מ"ק דאין דבריו מובנים דכיון דק"ו דאוריתא וחינוך הבית דוחה יוה"כ מדוע הוצרכו כפרה ואטו בכל עדל"ת יוצרך כפרה על דחיית הל"ת וכן ק' על מש"ש בהא דפ"נ דוחה שבת דצריך כפרה

ובמחכת"ה לא מיסתבר כלל לענ"ד ובזכרוני שבשו"ת בניין ציון דיבר מזה ולא הביא דברי החות יאיר הנ"ל:

דף ג:

לאסור יין מצוה כיין רשות, נ"ב ע' גליון הגרע"א ז"ל ציין לעיין בתוס' שבועות כ"ה א' ד"ה חומר ועש"ה בתוס' וע"ע שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ק"ט דכ' דטעמא דנדרים חלין ע"ד מצוה ולא שבועות משום דנדר אסר חפצא אנפשי' אעפ"י שהוא משועבד למצוה מ"מ אין מאכילין לאדם דבר האסור לו וכדאמרי' גבי הנאת תשמישך עלי אע"ג דמשועבד לה חל נדרא עלי' לפי שאין מאכילין כו' וזהו ההפרש שיש בין נדר לשבועה שהשבועה הוא שאוסר נפשו על המצוה ואינו בדין שתחול שבועתו דהא מה"ת משועבד לה וכדאמרי' גבי קונם שאני משמשך כו' וכ' שם עוד דהטעם בנדרים ובנזירות אחד מה שהם חלים על המצוה דכאן וכאן אוסר החפץ על עצמו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו כו' וכ' עוד ומ"מ יש לו עוד גמגום כו' שא"כ למה הוצרך לרבותינו מיין ושכר והלא כבר הקישן לנדרים דכתי' נדר נזיר להזיר ויש לי לומר שאילו לא ריבה אותו הכתוב בפירוש הייתי אומר שאינו מוקש לדבר זה לפי שהנזיר באוסר (אולי צ"ל כאוסר וכן להלן בדבריו) עצמו על החפץ ולא באוסר החפץ על עצמו שהריני נזיר אמר ולא אמר יין עלי ולפיכך הוצרך הכתוב לרבות בפירוש ולעשות יין מצוה כיין רשות ומ"מ כאן גלה לך הכתוב דאף בנזירות אומרין שהוא חל ע"ד מצוה כנדרים ואף הוא באוסר היין על עצמו עכ"ל וכוונתו דלפי האמת דגילה לן קרא דנזירות חל ע"ד מצוה אית לן למימר דגם איסור נזירות חלותו על החפץ לאסור החפץ על האדם והיינו טעמא דקרא דחל ע"ד מצוה ועש"ה עוד בשאר דברי התשובה:

דף ד.

הרי מושבע כו', נ"ב ע' שו"ת חות יאיר סי' י"א י"ב י"ג י"ד וע' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרפ"ח עש"ה וע' ס' הפרדס לרש"י ה' שבת סי' קי"ב דלכתחלה יקדש הנזיר על הפת מיהו אם מיהר וקידש על היין נתחייב לשתות וצריך לשתות היין לצאת י"ח קידוש ע"ש וק' להבין דהא כיון דמקדשין על הפת לכתחלה א"כ הרי אין היין מצוה מחויבת ומדוע לא יחול נזירות עליו ואי בשביל שמיהר וקידש וחוששין שלא תהא ברכתו לבטלה א"כ לאו דווקא בקידוש רק נזיר שבירך על יין בפה"ג תמיד יתחייב לשתותו וצ"ל כוונתו דכיון דהקידוש בעצמותו מחויב והוא באחד מב' פנים או בפת או ביין ע"כ במה שמקדש הוא

הוא חיוב העצמותי וע"כ כיון שמיהר וקידש על היין נעשה היין מצוה העצמותית ואין הנזירות מבטלתו ודוגמתו כתבתי בלקח טוב כלל י"א דאין ראי' מהך דייבום דיבמות כ' דגם עשה שאין מעכבת דחי ל"ת דשאני התם דכיון שאחד משניהם או יבום או חליצה הוא חיוב עצמותי המעכב ע"כ מה שהוא עושה או יבום או חליצה הוא הוא החיוב העצמותי המעכב ושפיר דוחה ל"ת עש"ה ושוב מצאתי בשו"ת רדב"ז ח"א סי' נ"ו דכ' בייבום וחליצה גופיהו שאם נשבע שלא לייבם או שלא לחלוץ לא חשיב נשבע לבטל את המצוה והשבועה חלה כיון שאפשר לקיים המצוה באידך וע"ש דדן בזה ולא ברירא לי' כל כך עש"ה ונזכרתי דכן הוא בש"ע יו"ד סי' רל"ט סעי' ז' בשם שו"ת הרא"ש והוא שם כלל י"א אות ו' עש"ה וע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ר"פ כ' ג"כ כן עש"ה וע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ק' דמתבאר משם כדברינו דכיון דאחת מהם מוכרח לעשות חשוב נשבע לבטל את המצוה אפי' בנשבע לבטל אחת מהן עש"ה וע"ע ס' נחלת שבעה סי' כ"ב אות א' ומש"ש ועוד קשיא לי טובא על הגאון מהר"ם פדואה כו' ומש"ש בד"ה שוב מצאתי בתשובת מהר"י בי רב כו' עש"ה ועמ"ש בגליון פסחים ד' א':

שם אלא כו' שבועה שאשתה כו', נ"ב ע' תוספתא במכלתין פ"ד דיין לא הותר מכללו אצל מצוה כו' כיצד נזיר ששתה יין של תרומה ויין של מע"ש שבועה שאשתה יין ושתה ה"ז חייב כו' וע"ע סיפרי נשא פיסקא כ"ג דמבואר שם ג"כ דרשא הנ"ל מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין רשות ונקט שם יין של מע"ש לבד עש"ה ובחידושי הארכתי בזה:

שם הריני כשמשן נ"ב ע' שו"ת הרדב"ז ח"א סי' מ"ב דמי שאמר הריני נזיר בנזירות שמשום [שהי' ע"ה וסבור שהשם שמשום] לא הוי נזיר דשמשום אינו לא יד ולא כינוי ע"ש וע' ירושלמי כאן וע"ש סי' תק"ו חידוש האומר הריני נזיר שמשון עשרים שנה הוי נזיר שמשון לעולם עש"ה דדן אותו מאומר הריני נזיר יום אחד דהוי נזיר שלשים ולענ"ד יש לחלק טובא דשם תרוייהו קדושת זמן נינהו משא"כ נזירות שמשון דעצם הקדושה נצחית לכן כשמקבל קדושה זמניית ה"ל כמקבל קדושה אחרת לגמרי ודו"ק היטיב ובעניין האומר שמשום ע"ע שם ח"ג סי' תתקפ"ג:

שם תוד"ה מה כ' וא"ת שאלה איכא ביניהו כו' וי"ל מילתא דליתא בנזירות לא קתני כו', נ"ב ע' כקושי' זו ותירוצה בתוס' יומא נ' ב' ד"ה חומר:

דף ה:

מקצת היום ככולו, נ"ב ע' בעניין זה בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' נ"ד וסי' קפ"ו וע"ע ס' מאה קשיטה להר"מע ז"ל פרק י"ד וז"ל הדרן למילי דדינא (פי' דברים שהם מסטרא

דדינא ע"ש פרק י"ג) שמקצתן ככולן כו' וכן בימי הסגרו של מצורע ובז' ימי האבל ול' לגיהוץ ולתספורת אמרי' מקצת יום ככלו בסוד אל תאמר אשלמה רע לא כן ימי המשתה דכתי' בהו מלא שבוע זאת וה"ה לתכשיטי כלה ל' יום שהם שלימים כלילי שבת ויומו כו' וגדולה מזו בקדושת שבתות ויו"ט שהיא צריכה תוספת לפני' ולאחרי' כו' עכ"ל ז"ל ומבואר מדבריו דבמילי דקדושה לא אמרי' מקצת היום ככולו וצ"ע מכאן דנזירות הוא קדושה אם לא שנאמר באתי רק למ"ד דנזיר חוטא הוי ע"כ מפאת היות בו גם עניין חטא יתכן מחמתו היות מקצת היום ככולו ומשא"כ למ"ד דנזיר אינו חוטא כלל והוא קדושה לבד בלי עניין חטא כלל לא נאמר באמת במניין נזירות דין מקצת היום ככולו וצ"ע:

דף ז.

וליהוי כל פרסא כו' א"ר פפא באתרא דלא מני פרסי, נ"ב קצת דוגמא לזה ב"ב קס"ה ב' ואימא פריטי א"ר פפא באתרא דלא סגי פריטי דכספא.
שם למה לך אקשויי כולי האי, נ"ב דוגמתו ב"ב קס"א ב' למה לך כולי האי:

דף ח.

שספק נזירות להקל, נ"ב ע' שו"ת מהר"ם פדווה סי' דן בטעמא דספק נזירות להקל מפאת שיש בנזירות חיוב קרבן וכדי שלא יביא חולין לעזרה והאידנא נמי דליכא קרבן ג"כ דינו להקל דמחר יבנה ביהמ"ק ויבוא הדבר לידי קלקול דהא בשני דר' יהודה נמי לא הביאו קרבן והוא לא חלק ולא הזכיר היות דברי' הלכתא למשיחא עכ"ד ע"ש ויש לדון בזה הרבה ואכ"מ:

דף ח:

טריגון שלש, נ"ב ע' פירש"י והיינו דבל' יון "טרי" הוא שלש וע' מועד קטן י"ג ב' טרגיס חדא לתלת (וכ"ה ברש"י ברכות ל"ז א' ד"ה טרגיס] והיינו ג"כ מל' "טרי גיס" שנחלק לג' צדדים וחלקים וע' ירושלמי ב"ב פרק יו"ד הלכה א' עם טרייא קונטא ע"ש בפני משה דתיבת "טרייא" פירושו שלשה והוא כמו "טרי":

דף יא.

ואמרה הריני נזירה ממנו, נ"ב ע' שו"ת מהרי"ט סי' כ':
שם תוד"ה דהוי מתנה כו' כ' וא"ת ותיפוק לי' כו', נ"ב ע' גליון הגרע"א ז"ל דכ' לא ידעתי כו' והניח בצ"ע ולענ"ד כוונת התוס' במ"ש תיפוק לי' פשוט דכוונתם להקשות דמדוע

אמר דווקא במתנה ע"מ שאהא שותה יין כו' דתנאו בטל ומטעמא דמתנה עמש"ב תיפוק לי' דאפי' הי' מתנה תנאי דעלמא לא עמש"ב ג"כ הרי הי' ראוי לתנאו ליבטל משום דא"א לקיים ע"י שליח וז"פ:

דף יב.

אמר רבא ומודה ר"י באשה שאין לה בת כו', נ"ב בשאלתות פ' חיי איתא אי הכי (פי' א"ה דאין לה בת ולא שום קרובה משאר הקרובות) מאי למימרא אידך אצטריכא לי' ואעפ"י שהית' לה אחות ונתגרשה לאחר מיכן כו':

דף יג.

הפילה אשתו כו', נ"ב ע' שו"ת חוט המשולש טור א' סי' כ"ו ושו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רפ"ה:
שם תוד"ה והפילה כ' דהשתא יש הוכחה גדולה מדהאי בר קיימא כו', נ"ב ע' יו"ד סי' שע"ד סעיף ט' עש"ה בט"ז וש"ך וחידוש שלא הביאו הך דכאן:

דף יג:

חדא מגו חדא קא מיבעיא לי', נ"ב כזה תמורה ט' ב' וע"ע דמיונו נדרים ו' ב', זבחים ז' א':
שם תוד"ה הריני נזיר כשיהי' לי בן כ' הני ק' יום עולים לנזירות דבנו וגם למאה יום דנפשי' כו', נ"ב ע' מה שדן מזה בשלטי הגבורים הבועות פרק ג' דף רצ"ה ע"א מדפי הרי"ף לעניין מי שקיבל עליו תענית מ' יום רצופים ואירע בהן מתעניות שחייבו חכמים דעולים לו גם לנדרו ע"ש אריכות בזה ואולם יש לחלק בין כאן דשניהם נזירות מקובלים מן האדם לבד משא"כ שם דהנדר רק מקובל ממנו והתענית שחייבו חכמים הוא חיוב בעצם לכן י"ל דאין התענית מתחשב רק אל העצם לא אל המקרה שקיבל הוא דמה שבמקרה בטל אל מה שבעצם ואין נחשב כלל במקום העצם ואין התענית מתייחס גם אל מה שבמקרה אם יש בו חיוב עצמיי ודו"ק היטיב וע"ש שנדבר שם מחילוק זה אך לא כהסברתנו הנ"ל עש"ה וע' נימוקי יוסף שעל הרי"ף נדרים פרק ב' (דף ד' ע"ב מדפי הרי"ף) שכ' דאם אסר יוה"כ על עצמו בנדר ואמר על יום אחר הרי יום זה עלי כיוה"כ לא חשבי' לי' דבר הנדור אלא דבר האסור דהואיל ואיסור יוה"כ מה"ת אין איסור נדרו חשוב לגבי איסור תורה עכ"ל והוא ג"כ סברא הנ"ל דאם דנין על היום מהו אם נדור או אסור אין לחושבו גם נדור דאיסור נדר המקובל מן האדם אין נחשב במקום איסור תורה שהוא עצמיי ולכן נחשב היום רק אסור לבד אף דיש בו גם איסור הנדר באמת

מ"מ כאשר דנין על עצם היום מהו כו' נחשב רק אסור לא נדור דאין מתייחס אחר הנדר המקריי אם יש שם איסור עצמיי ולכן המתפיס בו כמתפיס בדבר האסור לבד דאינו חל וא"ה ה"נ י"ל דאין עולה לכאן ולכאן מסברא הנ"ל ואולם מדברי הנימוקי יוסף עצמם ז"ל שם מתבאר דזהו רק באיסור תורה אבל נדר עם איסור דרבנן אין הנדר מתבטל וחלה התפסה עלי' ע"ש ואולי הטעם כמ"ש האחרונים והארכתי בכ"ד דאיסורים דרבנן ג"כ אינם עצמיים ורק אל האדם דבריהם נאמרים אבל אינו על עצמיות החפצים והזמנים ולכן אין הנדר מתבטל דלא שייך עוד סברא הנ"ל שיש לו להתבטל אל מה שבעצם ובאתי רק להעיר:

דף יד.

הכא לא אפשר לאיתשולי, נ"ב כזה מכות כ"ב א' דנזיר שמשון ליתא בשאלה וע' תוס' לעיל ד' א' ד"ה מה בין וחידוש שהביאו גמ' דמכות ולא הביאו גמ' דכאן וע' שו"ת חות יאיר סי' ט"ו אריכות בטעם הדבר דאין שאלה לנזירות שמשון וגם פלפול בסוגי' דכאן: **שם** תוד"ה אמר כמשה בז' באדר מהו כ' דכבר נסתלק לגלח כו', נ"ב יש להוסיף עפ"י תוספתא במכלתין פרק ד' דמבואר שם במי שנזר ב' נזירות ונטמא אחרי הבאת קרבנות הראשונה עד שלא גילח ר' אליעזר אומר צריך להביא קרבן טומאה ר' יוסי אומר א"צ מפני שיצא מכלל ראשונה ולכלל שני' לא בא עכ"ל התוספתא הרי דבב' נזירות בזאח"ז יש הפסק ביניהם משעת הבאת קרבנות הראשונה עד שעת תגלחתה דבשעה ההוא ליתניהו לא לראשונה ולא לשני' וא"כ כיון דיש הפסק ביניהם ואינם בתכיפות זאח"ז לא שייך לומר דחדא נזירות אריכתא הוא:

דף יט.

והזיר והביא אימתי הזיר בזמן שהביא, נ"ב ע' גליון הגרע"א ז"ל ודוגמתו עוד ע"ז ז' ב' אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד כו' אימתי תפלה לעני וגו' בזמן שלפני ד' ישפוך שיחו וע"ע ברכות מ"ט א' אימתי בונה ירושלים ד' בזמן שנדחי ישראל יכנס וע' מה שהארכתי בגליון כריתות ה' ב' וכבר קצרה היריעה שם מהכיל וע"ע רש"י עה"ת ויקרא א' פסוק ט"ו ומלק וגו' והקטיר וגו' ונמצא דמו וגו' וברש"י ופשוטו של מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמצה דמו כבר וע"ע יומא נ"ט א' אמר קרא וטהרו וקדשו ע"ש דמפרש דקדשו כבר לפני הטהרה וע"ע דוגמא שבת פ"ח א' דכתיב קיימו וקיבלו כו' ע"ש דמפרש ג"כ וקיבלו כבר לפני הקיימו וע' תוס' חגיגה י"ג ב' ד"ה

שלא יאמרו דכ' דהך דכל המיצר לישראל נעשה ראש הכוונה דכבר נעשה ראש קודם שמיצר וע"ע נדה מ"ח א' בשלמא לר"מ היינו דכתי' שדים נכונו ושערך צמח אלא לרבנן איפכא מיבעי לי' ה"ק כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח פי' מכבר עש"ה וע"ע כ"מ פ"א מכלי המקדש ה"ב מש"ש אבל צריך טעם מניין לרבינו ששוחק ואח"כ מערב דילמא מערב ואח"כ שוחק והכי משמע מקרא דברישא כתי' ממולח ובתר הכי כתי' ושחקת ונ' דמשמע לרבינו שיותר יפה מתערב אחר שחיקה מקודם שחיקה וקרא לאו לסידרא איכתיב עכ"ל וא"כ כוונת הכתוב ג"כ ושחקת כבר וע"ע תוס' מנחות י"ח א' ד"ה לא מלח ולא הניף דכ' לא דקדק בסדר דתנופה קודמת למליחה כו' וכן בסנהדרין פ"ב ב' ד"ה המולח המניף והמגיש כ' לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כו' וע"ע לקמן מ"ז א' יביא שאר קרבנותיו ויטהר דהכוונה יטהר ויביא שאר קרבנותיו ע"ש בתוס' וע' קידושין ס' א' לכשיתן ומש"ש בגליון:

דף כ:

הריני נזיר ואת כו', נ"ב ע' שו"ת מהר"ם פדוואה סי' ס"ו:

שם תוד"ה רבי יהודה כ' אבל מכת מרדות בלי מניין כו', נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' נ"א ושו"ת הריב"ש סי' צ' ומ"ש התוס' ומספקא לרבי כו' ע' תוספתא במכלתין פרק ג' האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והיפר לה והיא לא ידעה כו' ה"ז סופגת את הארבעים ומצינו עוד סופג את הארבעים דהכוונה אמכת מרדות בקידושין כ"ח א' הקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים וע"ע סנהדרין כ"ו ב' ארבעין בכתפי' כו' ושם ג"כ הכוונה אמ"מ ע"ש ושוב ראיתי בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רס"ד דהביא הך דקידושין וסנהדרין וע"ש כל התשובה וע' במראה הפנים בירושלמי מכות פ"א ה"א ד"ה או בן חלוצה דכ' דדרבנן גרידא הוא במכת מרדות ודרבנן שהוא נסמך אקרא דכתי' גבי לאו אף דהוא רק אסמכתא מ"מ הוא במלקות ארבעים כעין הלאו דאוריתא עש"ה ואולם מה שהביא שם מהך דגיטין נ"ה ב' אין לו עניין כלל לנידון דידי' שם:

דף כא:

איבעי' להו בעל מיעקר עקר א"ד כו', נ"ב ע' ס' מכתב לדוד ד"י הקשה דמדוע לא פשיט ממשנה דשלהי נדרים דאומרת נטולה אני כו' יפר חלקו כו' ותהא נטולה מן היהודים דהקשו תוס' שם דאיך חל הנדר הא אאחע"א אשת איש ותירצו דהוי כולל דמגו דחל על הבעל חייל נמי אעלמא ע"ש וא"כ אי נימא דבעל מיעקר עקר בהפרה א"כ אחרי שמיפר

ונעקר איסור הבעל למפרע שוב ראוי לכל הנדר שיובטל דאזל לי' הכולל למפרע וא"כ אמאי תהא נטולה מן היהודים עש"ה ונזכרתי שכבר ציינתי זה בגליון נדרים צ"א א' בשם מהר"ש מקאמינקא ז"ל:

שם רש"י ד"ה והיינו טעמא כ' אבל בחטאת העוף לא גמרי' דתמות, נ"ב ע' יומא מ"א ב' וצ"ע ומצאתי בתוספתא תמורה פ"א אלו דברים שבין בהמה לעופות שהבהמה דוחה את השבת ודוחה את הטומאה ונוהגת בציבור כביחיד ויש בה חטאת מתה כו' משא"כ בעופות ומבואר דחטאת העוף אינה מתה:

דף כב:

א"ד כמיקמי דליפר כו', נ"ב לפי"ז ל' בעיקביך צריך ביאור וע' תוס' וי"ל בפשיטות דל' בעיקביך יש לפרשו ג"כ כמו בעיקרך והיינו עיקר הנזירות והתחלתו לא שתהי' בכולה מילתא דאחרי שהותרה ע"י ההפרה תותר גם היא וכזה ממש גם לקמן ל"ט א' אמר ל' בעיקבא דבינתא והפי' שם בעיקר השער ע"ש בתוד"ה ת"ש:

דף כג.

וכשהי' ר"ע מגיע אצל פסוק הזה הי' בוכה ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כו', נ"ב בס' בית שמואל אחרון עה"ת פ' פנחס הביא בשם ס' נזר הקודש מדוע דווקא ר"ע הי' בוכה בזה וכ' דמבואר בזוה"ק ובהאר"י ז"ל דעשרה הרוגי מלכות היו גלגול י' שבטים שמכרו את יוסף ויוסף אמר להם אתם חשבתם עלי לרעה אלהים חשבה לטובה וא"כ חטא המכיר' הוי כנתכוון לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ור"ע מבואר שהי' גלגול שמעון ולכך היו לו יסורין גדולים יותר מכולם לפי ששמעון נכנס בעובי הקורה וע"כ ר"ע דייקא כשהגיע למקרא זה הי' בוכה דצריך לקבל יסורין גדולים עבור חטא מכירת יוסף עכ"ד דפח"ח:

שם צריכין דאי תני כו', נ"ב ע' מה שדנתי מזה בציונים לתורה כלל דשב מידיעתו וע"ע כאן בעמוד ב' דאמר ג"כ גדולה עביר' לשמה כמצוה שלא לשמה ומשמע ג"כ דמעשה טובה בלי מחשבה ומחשבה טובה בלי מעשה הם בערך אחד וא"כ ה"ה לעניין מחשבת איסור עם מעשה היתיר ומעשה איסור עם מחשבת היתיר עש"ה בצ"ל ועמ"ש על הגליון יומא ל"ו א':

דף כג:

תוד"ה ומדינים כ' ובעזרה, נ"ב זה חידוש וקצת ראי' מקרא כי ראתה גוים באו מקדשה אשר צויתה לא יבואו בקהל לך ע"ש בפירש"י וביבמות ט"ז ב' דנדרש אעמון ומואב ומוכח דגם ביאתם למקדש אסורה וצ"ע אם זה רק בעמון ומואב או כל פסולי קהל נמי אסורים בביאת מקדש וע' תוס' תענית כ"ז א' ד"ה מר סבר דמשמע דממזר מותר בביאת מקדש עש"ה ובפשיטות הרי פסולי קהל מחויבים בכל המצוות כישראל כשרים וא"כ וודאי דמחויבים ג"כ בראיית פנים בעזרה ברגל אולם זה נ' ג"כ לכאורה וודאי דגם גר עמוני ומואבי חייב בראיית פנים בעזרה וצ"ע:

דף כה.

א"ר יוחנן הלכה היא בנזיר, נ"ב כל' זה לקמן כ"ח ב' ל' א' וע"ש במסורת הש"ס:

דף כח:

האיש מדיר את בנו בנזיר, נ"ב ע' תוספתא עדיות פ"ק ב"ה אומרים אין אדם מדיר את בנו בנזיר ולר"י דס"ל דהלכה היא בנזיר יהי' מכאן קושי' אמ"ש הרמב"ם בהקדמת פיה"מ דלא שייך פלוגתא בהלל"מ וע"ש בתוספתא עוד חידוש בש"א אין אדם מדיר את אשתו ומוכח דיש מ"ד דמדיר את אשתו ונ' קצת דקאי ג"כ אנזירות:
שם עין משפט נר מצוה ד"ה נ"ל היתיר מכאן כו', נ"ב ע' שאילת יעב"ץ סי' ט' ושם ח"ב סי' ז' וסי' ח':

דף כט.

ואין האשה חייבת כו' בתו אינו חייב כו', נ"ב ע' תוס' ישינים יומא פ"ב א' ד"ה בן שמונה וע' סוכה ב' ב' וע' רש"י חגיגה ב' א' ד"ה איזהו קטן ושם ו' א' ד"ה עד הכא מאן אתיי' וע' שו"ת הלכות קטנות סי' רכ"ב וע"ע תוספתא עירובין פרק ב' לא נמנעו בנות ישראל מלשלח עירוביהן ביד בניהן וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן במצוות והנה למאי דאמר כאן דאין אשה חייבת לחנך את בנה מסופק אני בבן שפחה כנענית מי חייב בחינוכו דאב אין לו דוולד שפחה כמוה ואין מתייחס אחר אביו והאם הרי אינה חייבת בחינוך ואולי זה כיון דאין לו משפחת אב קמה לה האם במקום אב וחייבת שפיר בחינוכו וגם י"ל דהאדון ישראלי שבן השפחה קניינו חייב בחינוכו כיון דהוא ברשותו ובידו לחנכו ומעין דוגמא הך דקידושין ל"ד ב' אשה בעלה משמחה אלמנה מאי איכא למימר

בשרוי' אצלו ונזכרתי משנה ידים פ"ד מ"ז עבדי ואמתי שאני חייב בהן מצוות ובפי' הרא"ש שאני חייב בהן להדריכן שיקיימו המצוות עכ"ל ומשמע כנ"ל שיש על האדון חיוב חינוך עבד קטן שלו ויש לספק ג"כ באמה העברי' דהיא קטנה וצריך לחנכה אם אין חיוב החינוך על האדון הואיל והיא ברשותו ומצאתי ברש"י פסחים פ"ח א' ד"ה על ידי דכ' אבל שפחתו העברית אע"ג דלא משכחת לה אלא בקטנה דהא יוצאה בסימנין כיון דאין עליו לחנכה יכולה למחות עכ"ל וע"ש ברש"י דמתבאר מדבריו ג"כ דגם בתו חייב לחנכה עש"ה:

דף כט:

מופלא הסמוך לאיש, נ"ב ע' מסורת הש"ס כאן ולקמן ס"ב א' והוזכר עוד מהס"ל בערכין ב' א':

שם רש"י ד"ה ור' יוסי ברבי יהודה כ' שלא מצינו כו', נ"ב ע' שו"ת מהרי"ל סי' נ"א וע' שו"ת הרא"ש כלל ששה עשר אות א':

דף לא.

דילפי' תחלת הקדש מסוף הקדש, נ"ב ע' מנחות צ"ג א':

דף לא:

בתורא דקרמינאי, נ"ב אבל לבישרא שחור עדיף מלבן ע' רש"י וע' מנחות ק"ז ב' שחור והביא לבן לבן והביא שחור לא יצא אע"ג דקטן והביא גדול יצא ומוכח קצת דשחור ולבן יש עדיפות בכל אחד על השני גם לבישרא דהא לגבוה לא איכפת בחרישה דאילו הי' שחור לבד עדיף הי' ראוי שיצא בלבן והביא שחור דהוי כקטן והביא גדול:

דף לד:

שלא תטעה, נ"ב דוגמתו מנחות צ"ו א':

דף לו.

רש"י ד"ה ונגע טבול יום במקצתן כ' דכיון דעריבי בחד מנא, נ"ב אינו מובן והוא לכאורה כעניין צירוף כלי המוזכר בחגיגה לעניין קדשים וע"ע פסחים מ"ח ב' אלא דשם צירוף הכלי לבד מחבר וכאן הם מעורבים בעצמותם ג"כ ויש כאן ב' דברים עירוב וצירוף כלי וז"ש דכיון דעריבי בחד מנא דתרוייהו בעי' לחבר ולחושבם כחד וע"ע פסחים נ"ב א'

הכובש ג' כבשים בחבית אחת וע"ש ל' רש"י ד"ה על הראשון דכ' דכבשייהו משוי להו כחד ולהנ"ל י"ל דעירוב הכבישה וגם מה שהם בחבית אחת מחברם ומה גם בפירות שביעית דאיירי בהו התם דאית בהו קדושה ושייך בהו טפי ענין צירוף כלי כקדשים ור' יהושיע דהתם ס"ל דמהני הצירוף גם להקל ויתיישב בזה קישית תוס' שם ד"ה הכובש עש"ה ושוב ראיתי ברשב"א שבת דצ"א דכ' מהא דאמרינן הכא כו' שמעינן דאין אוכלין מקבלין טומאה בפחות מכביצה כו' והא דתני' בסיפרא מכל האוכל מלמד שהוא מטמא בכל שהוא יש מפרשים אותה בצירוף כלי כגון ההיא דתני' המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתן פסל את כולן עכ"ל:

דף לו:

תוד"ה הנח כ' ונראה מ"מ דאי מתרמי הכי דמודו דחייב, נ"ב אע"ג דאין זה דרך אכילה מ"מ כיון דאכלו אחשבי' וחייב מלקות, שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תתקע"ו וע"ש שהאריך והעלה דדין חמץ כשאר איסורין ופטור בשלכ"א עש"ה:

דף מ.

ללקות באחת, נ"ב ע' תוספתא מכות פרק ד' בריתא ד' דמבואר שם דאין נזיר לוקה רק בב' שערות ונ' דמ"ש הח"צ בתשובה סי' פ"ו ולפי"ז בכל שאר איסורי תורה כגון התולש שער אחד בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל כו' כוונתו לתוספתא הנ"ל. דמצרכת ב' שערות ועכ"פ נ' דזכרון תוספתא זאת דהובאה גם בב"י יו"ד סי' קפ"א אטעיי' לאישתמוטי מיני גמ' דכאן ובגוף דברי הח"צ הנ"ל ע' בליקוטים שבסוף שו"ת ח"צ אות י"א דכ' בפשיטות להיפוך דגם בכה"ג ח"ש אסור מה"ת:
שם ובתער כו' אלא אימא כעין תער, נ"ב כזה לקמן נ"ז ב':

דף מב.

רובו ככולו, נ"ב ע' כלל בזה בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' נ"ג וע' ס' בניין אריאל עה"ת ריש פ' קרח וע' רד"ק מלכים ב' פסוק י"ח ד"ה וישם חזאל פניו וגו' ע"ש דיש משם מקור מפורש להך דרובו ככולו:

דף מב:

יצא זה שהוא מחולל ועומד, נ"ב ע' שו"ת הר"י, מגא"ש סי' ק"כ:

שם וטומאה בחיבורין דאורייתא כו', נ"ב ע' ל' טומאה בחיבורין בחולין ל"ה ב' ויש לו שם כוונה אחרת לגמרי:

דף מג:

נקטע ראשו כו' נ"ב הא דנקט ראשו דווקא ע' שו"ת רדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים ר **שם** תוד"ה לה כ' ומן הדין הל"ל יכול יטמא למתים אחרים כו', נ"ב עמ"ש בזה בבית האוצר ערך אחוה כלל נ' עפ"י דברי המהר"ל ז"ל בבאר הגולה עש"ה כל הכלל בארוכה וכעת נ' דספק זה מהו קורבה יותר גדולה אם אח ואחות או אב עם בנו ובתו הוא ספק איבעי' דגמ' מנחות ט"ו ב' שוחט את הכבש לאכול מחבירו למחר מהו חבירו כבש משמע כו' א"ד לחם משמע כו, והספק דמה שהוא חיבור לו יותר הנה יותר מתפרש עליו תיבת חבירו דהוא מל' חיבור וע"כ זהו הספק דהכבשים אין האחד פועל בהב' דאין הכבש מתיר כבש הב' ואיך שניהם פועלים יחד בהלחם דשניהם יחד מתירים הלחם וכל אחד חצי מתיר ע"ש ט"ז א' וע"כ זהו הספק מהו חיבור יותר אי מה שפועל בזולת והזולת מתפעל ממנו הם מחוברים יותר עי"ז הוא והזולת או מה שפועל בשוה עם דבר בזולת הוא מחובר יותר עם אותו דבר דבאופן הא' הלחם חיבור לו יותר ובאופן הב' הכבש הב' חיבור לו יותר וכמובן וכך כאן הספק אי האב הפועל בתולדתו והתולדה נפעלת ממנו הם יחד חיבור יותר כאופן הא' הנ"ל או ב' התולדות אח ואחות שמתפעלות בשוה מסבתם הפועלת בם הוא האב הם חיבור יותר וכאופן הב' הנ"ל דשם דב' הכבשים שפועלות בשוה במתפעל אחד הוא הלחם הם חיבור יותר אלא דשם השיווי בהפועלים הם הכבשים וכאן במתפעלים הם האח ואחות ואין חילוק בזה ודו"ק היטיב מאוד:

דף מד.

קרי בי' לא יעבור כו' ולא יעביר, נ"ב דוגמתו שבועות מ"ז ב' לא תנאף לא תנאף, רש"י חולין פ"ג ב' ד"ה רבי אומר כו' קרי בי' לא תשחיטו, כ"מ ה' כלאים פ"י הל"א לא תלבש שעטנז קרי בי' לא תלביש ויש עוד דוגמות תמצאם מקובצים באתוון דאוריתא כלל כ' וע"ע פסחים קי"ח אי וכתי' לא תשא וגו' וקרי בי' לא תשיא:

דף מה:

הי' נוטל שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד, נ"ב נזכר יומא ט"ז א':

דף מו.

ואחר ישתה כו' אחר המעשים כולן, נ"ב דוגמא לזה סוטה י"ט ב' ואחר ישקה כו' לאחר כל מעשים כולן:

שם אחר מעשה יחידי, נ"ב ע' שו"ת הריב"ש סי' שצ"ח והי' לו להביא ג"כ גמ' דכאן ובדברי הריב"ש שם מפורש מ"ש אני במ"א דכל שהוא יותר מפעם אחד לא חשיב אקראי ועמ"ש בגליון יבמות כ"ד ב' בשם מהרי"ק:

דף מז.

יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם כו', נ"ב ל' הרוקח סי' שט"ו נזיר וכהן יטמא נזיר ואל יטמא כהן שכהן קדושתו מרחם וקדושתו לעולם וישראל נזיר אין קדושתו מרחם ואין קדושתו לעולם אלא קדושת שעה עכ"ל וע' ירושלמי כאן ובתיו"ט וע"ע בירושלמי כאן דאמר בטעם פלוגתת ר' אליעזר וחכמים וז"ל רבי חונא בשם רב יוסף אתיא דר"א כב"ש דב"ש אומרים תדיר ומקודש מקודש (כצ"ל ומ"ש בירושלמי "תדיר" הוא ט"ס) קודם כן ר' אליעזר אומר תדיר ומקודש מקודש קודם עכ"ל וכוונת הירושלמי דר"א שמותי בשיטת ב"ש דס"ל בברכות פ' אלו דברים דברכת היום קודם לברכת היין אף דברכת היין תדירה משום דברכת היום דבא בשביל קדושת היום עדיף טפי דמקודש קודם לתדיר וע"ש בברכות בבבלי וכך כאן נזיר דמקודש טפי דמביא קרבן כו' עדיף מכהן דקדושתו קדושת עולם ותדיר, כך הוא פי' הירושלמי והפני משה במחכת"ה לא חלי ולא מרגיש וכירושלמי זה הוא ממש גם בירושלמי יומא פ"ז ה"ב ר' חונה בשם ר' יוסף אתיא דר"א כב"ש כמה דב"ש אמר תדיר מקודש מקודש קודם כו' עש"ה בק"ע:

שם תוד"ה וכן כ' שאם אף הראשון שב אינו חוזר לעבודתו שהרי שימש זה תחתיו כמה שנים, נ"ב ע' שו"ת הלכות קטנות סי' ל"ט:

דף מז:

משוח מלחמה וסגן הי מינייהו עדיף, נ"ב ע' תענית ל"א א':

דף נא:

פירשה מהו כיון דלא מקיימא בדלא אכלה חיותא הוא ובקונטרס וכגופה דמי, נ"ב ע' ב"ק י"ח ב' גללים אצטריכא לי' סד"א הואיל ובתר גופא גרירין כגופי' דמי וצריך ביאור מדוע לא אמר התם טעמא דהכא והכא טעמא דהתם:

שם וסכיא נשא, נ"ב כל' זה לעיל מ' א' ולקמן ס"א א' וב"ק פ"ו א' ומכות כ' ב' והוא ל' משנה נגעים פ"י מ"י סך נשם:

דף נה:

אע"ג דצריך נמי להביא קרבן משום דאין טומאה יוצאה עליו מגופו לא מיקרי מחוסר כפורים כו', נ"ב ע' הגהות וביאורים לסיפרי [והוא לחכם מחכמי ספרדיים ונדפסו בסוף הסיפרי בדפוס ווילנא שנת תרכ"ו שנדפס עם הגהות הגר"א ז"ל] במדבר פ' נשוא פיסקא ל"ח מש"ש דאפי' נזיר טהור חשוב מחוסר כפורים עד שיביא קרבנותיו וטעון טבילה לאחר הבאת קרבנותיו כדין מחוסר כפורים דטעון טבילה לקודש עש"ה בשם הראב"ד ז"ל:

דף נו:

אין חייבין עלי' על ביאת מקדש, נ"ב ע' בניין אריאל עה"ת פ' חקת על דברי רש"י כל הנוגע במת בנפש אדם לרבות רביעית דם מן המת ומש"ש דדרשא דסיפרי אתי כר"מ דכאן ה"ה די"ל דאתי כזקנים הראשונים דס"ל לעיל נ"ג א' דרביעית דם לכל וכיוצא בזה כתבו תוס' בברכות י"ט ב' ד"ה מדלגין:

דף נז.

תוד"ה שני נזירים כו' כ' צריך לומר שהם שותקין כו', נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב חיו"ד סי' מ"ג:

דף נז:

תקברינון חובה לבני כלהו שני דר' אדא בר אהבה לא איקיים לי' זרעא לר' הונא, נ"ב דוגמתו ב"מ ק"ח א' תקוץ ענפי' אמרי כלהו דרבה בר ר' הונא לא אקיים לי' זרעא לרבה בר ר"נ וע"ע שבת ק"ח א' לייט רב ואמר מאן דמצערן לא לוקמוה לי' בני וכן הוה:
שם אחד המקיף כו' ואיתקש מקיף לניקף כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב והאי קטן כו' מקיף נמי לא מיחייב, נ"ב דוגמתו סנהדרין נ"ד ב' כל דאיתי' בשוכב איתי' בנשכב וכל דליתי' בשוכב ליתי' בנשכב ע"ש וכריתות ו' ב' כל שישנו בסך ישנו בבל ייסך וכל שאינו בסך אינו בבל ייסך וע"ע תוס' ע"ז כ"ו ב' ד"ה אני שונה דכתבו והול"ל כל היכא דקרינא בי' לא תשיך קרי בי' לא תשוך כו':

דף נח:

תוד"ה ולמאן כ' דמקרא מלא דיבר הכתוב, נ"ב ל' הגמ' לעיל מ"ב ב' ואולם ל' התוס' כאן נ' דאין המכוון להך דלעיל רק להך דפסחים י"ד א' מקרא מלא דיבר הכתוב לא שנא חולין לא שנא תרומה כו' וכך כאן מקרא מלא דיבר הכתוב ל"ש ישראל ל"ש כהן:

דף נט.

אם שלא ילבש כו' ראב"י אומר כו': נ"ב ע' שו"ת מהר"י מינץ סי' האחרון:

דף סא:

תוד"ה ואימא כ' אין סברא דליתי מיעוטי למעוטי דבר שאינו הלה"מ, נ"ב נ' כוונתם דלא מיסתבר שיהי' הכתוב מוסב על הלמ"מ והטעם נ' דעניין הלמ"מ הוא שאין לו רמז במקרא רק נמסר בע"פ לבד כמבואר בהקדמת פימ"מ להרמב"ם וא"כ אילו הי' כוונת המקרא על ההלמ"מ שוב הרי היתי' ההלכה רמוזה במקרא ואין זה מגדר הלמ"מ ודו"ק ואולם בתוס' מנחות ג' ב' כתבו ואין לחוש אי קאי קרא אהילכתא כו' ע"ש:

דף סב.

לאיתויי מס"ל דעכו"ם: נ"ב ע' מל"מ פי"א מנדרים וע' אריכות בשו"ת חיים שאל סי' ס':
שם לאתויי עכו"ם גדול כו' לאתויי ידים כו', נ"ב ע' תוס' דפי' לאתויי כמו למעוטי וע' שו"ת הרא"ש כלל ל"ה אות ה' מ"ש בכאן בשם מהר"ם מרוטנבורג ז"ל עש"ה כל הדיבור:

דף סג.

תוד"ה בעי כ' בתר טומאה אזלי' כו' או בתר ידיעה אזלי', נ"ב כעין זה פלוגתא דר"ש ורבנן הוריוח ג' א' ובכמה דוכתי אי בתר חטאה אזלי' או בתר ידיעה אזלי':

דף סה.

וכמה שיעור תפיסה, נ"ב ע' ירושלמי סוטה פ"ט ה"ה מקום גיסתה ותפיסתה (של עגלה ערופה) הרי אלו אסורין וכמה היא תפיסתה ד' אמות (ובתוספתא שם פרק ט' איתא ארבעים) רבי אומר אומר אני שתפיסתה חמשים אמה וע' ברכות י"ח א' וסוטה מ"ג ב':

דף סה:

הואיל ופתח בו הכתוב בטהרה תחלה, נ"ב דוגמתו סוטה מ"ח א' מימרא דאביי ונמצא עוד ל' זה הואיל ופתח בו הכתוב תחלה במנחות ס"א ב' ושם הוא מימרא דרבא ועוד שם ק"ד ב' תנא הואיל ופתח בו הכתוב תחלה וביומא ב' ב' אי חג המצות הואיל ופתח בו הכתוב תחלה וברי"ה ל"ב א' שבתון שבות שבו פתח הכתוב תחלה ובכריתות ג' ב' הואיל ופתח הכתוב בבעל אוב ובב"ק נ' א' זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה ושם נ"ה א' הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחלה:

דף סו.

ש"ז של זב מטמא במשא כל מעל"ע ר' יוסי אומר יומו, נ"ב ופי' הקונטרס יומו בלבד תולין את הקרי בזיבה, מעין פלוגתא כזאת בנדה נ"ג ב' ראתה כתם ואח"כ ראתה דם תולה כתמה בראיית' מעל"ע דברי רבי רשבא"א יומו:

שם דייק מלפנות ערב, נ"ב לפום פשטא דקרא קשיא מדוע תלי לי' בלפנות ערב ואולי לומר דאין בטבילה דין זריזין מקדימין לטבול מיד בבוקר אפי' למ"ד טבילה בזמנה מצוה וע"כ איחר הכתוב זמנו וכ' לפנות ערב לומר דרשאי' אפי' לכתחלה לאחר טבילתו עד לפנות ערב ומצאתי ברוקח סי' שע"ג וז"ל בעל קרי שטבל ולא הטיל מים כאילו לא טבל ולכשיטיל מים טמא ר' יוסי אומר בחולה ובזקן טמא בילד ובבריא טהור לכך אמר והי' לפנות ערב ירחץ במים דאי אפשר שלא ישתין קודם עכ"ל וע' סיפרי פ' תצא עה"כ והי' לפנות ערב וגו' וע' ביאורו בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רס"ד:

שם רש"י ד"ה א"ל כ' כיון דמקבל עליו עול מצוה אין לך חולי גדול מזה, נ"ב דוגמתו ב"מ פ"ד א' בעי למיהדר לאתויי מאני' ולא מצי הדר וברש"י דמשקיבל עליו עול תורה תשש כחו: